

ความรู้เพิ่มเติม

๑. มงคลสูตรในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๓ หมวดใหญ่ คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

พระสุตตันตปิฎก รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงแก่นุคคล และกลุ่มชนในกาลเทศะต่าง ๆ แบ่งเป็นส่วนย่อยเรียกว่า “นิกาย” มงคลสูตรเป็นสูตรสั้น ๆ อยู่ในสุตตันตปิฎก หมวดขุททกนิกาย ซึ่งเป็นหมวดที่ว่าด้วยพระสูตรหรือพระธรรมเทศนาเบ็ดเตล็ด รวมทั้งภายีของพระสาวก ประวัติต่าง ๆ และชาดก

๒. มงคลสูตรกับพิธีทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ในการประกอบพิธีมงคลของพุทธศาสนิกชน เช่น พิธี แต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น จะนิมนต์พระภิกษุไปเจริญพระพุทธมนต์ มีการสวดพระปริตร คือสวดมนต์ป้องกันภัยพิบัติ ความทุกข์และโรคภัยต่าง ๆ และให้เกิดสิริมงคลเกิดความสุข ความเจริญ ในการสวดพระปริตร จึงมีมงคลสูตรอยู่ด้วย เมื่อพระภิกษุเจริญพระพุทธมนต์มาถึงบทมงคลสูตรพระที่เป็นประธานจะเริ่มหยดเทียนลงในขันน้ำพระพุทธมนต์สำหรับใช้ประพรม เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของสิริมงคล

๓. พระนามของพระพุทธเจ้า

ในมงคลสูตรคำฉันท์ใช้หลายคำที่หมายถึงพระพุทธเจ้าคือ

๓.๑ สมเด็จพระโลกนาถ หมายถึง เป็นที่พึ่งแห่งโลก คือ เป็นผู้ ชี้ทางพ้นทุกข์ให้แก่ชาวโลกในวรรณคดีเรื่องอื่น เช่น ลิลิตตะเลงพ่าย ใช้คำว่า “ตรีโลกนาถ” หมายถึง พระผู้เป็นที่พึ่งแห่งสามโลก หมายถึง โลกมนุษย์ โลกสวรรค์และโลกบาดาล

๓.๒ สมเด็จพระชินสีห์ “ชิน” หมายถึง ชนะ “ชินสีห์” หมายถึง ผู้ชนะกิเลส เหมือนราชสีห์ชนะสัตว์ทั้งปวงในป่า

๓.๓ สมเด็จพระทศพล หมายถึง พระผู้มีกำลังสิบเพราะพระพุทธเจ้าบำเพ็ญบารมีครบ ๑๐ ประการ กำลังของพระพุทธเจ้า คือ บารมี หรือคุณความดี เพราะศัตรูของพระพุทธเจ้า คือความชั่ว

๓.๔ สมเด็จพระผู้มีพระภาค “ภาค” หมายถึง ส่วน หรือ โชค พระพุทธเจ้าตรัสรู้ริยสัจสี่ ถือว่าเป็นผู้มีโชค เพราะเห็นแจ้งซึ่งหนทางนิพพาน

๓.๕ สมเด็จพระภควันต์ “พระภควันต์” หมายถึง พระผู้เป็นเจ้า พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนา

๓.๖ จอมธรรม์ พรพุทธเจ้าเป็นผู้บรรลุธรรมวิเศษ ตรัสรู้พระธรรมและเผยแผร์ พระธรรมให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก

ในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ยังมีพระนามอื่น ๆ อีก เช่น พระสัพพัญญู พระสรรรเพชญ หมายถึง พระผู้รู้ทั่ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หมายถึง ผู้ตรัสรู้โดยชอบแล้วด้วยพระองค์เองเป็นต้น

๔. พระอานนท์

เป็นพุทธอุปัฏฐากได้รับยกย่องว่าเป็นยอดข องพระภิกษุพหูสูต ในมงคลสูตรพระ อานนท์มีบทบาทโดยเป็นผู้เล่าให้เราทราบว่พระพุทธเจ้าตรัสเทศน์มงคลสูตรให้ใครฟัง ที่ไหน มี เนื้อความว่าอย่างไร

ก่อนที่พระอานนท์จะรับเป็นพุทธอุปัฏฐากนั้น ได้ทูลขอพร ๘ ประการ คือ

๑. อย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระองค์
๒. อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์
๓. อย่าให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับกับด้วยพระองค์
๔. อย่าทรงพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์
๕. ขอให้เสด็จไปที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับไว้
๖. ให้ข้าพระองค์นำบริษัทผู้มาไกลเข้าเฝ้าได้เสมอ
๗. ให้ข้าพระองค์เข้าเฝ้าถามความสงสัยได้ทุกเมื่อ
๘. เมื่อพระ องค์เสด็จไปทรงแสดงธรรมเรื่องอะไร ที่ไหน ซึ่งข้าพระองค์มิได้ฟัง ขอ

พระองค์จงตรัสบอกพระธรรมเทศนาเรื่องนั้นแก่ข้าพระองค์เมื่อกลับมาแล้ว

ก่อนที่พระพุทธเจ้า จะประทานพรให้พระอานนท์นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสถามพระ อานนท์ว่า “เห็นโทษอะไรใน ๔ ข้อข้างต้น และเห็นประโยชน์ อะไรใน ๔ ข้อข้างปลาย จึงขอพร เช่นนี้” พระอานนท์จึงทูลตอบว่า “พร ๔ ข้อข้างต้นหากไม่ได้ก็จะมีคนพูดได้ว่า จะบำรุงพระ ศาสดาเพื่อประโยชน์อะไรเพราะพระองค์ได้ทรงอนุเคราะห์แม้ด้วยกิจเพียงเท่านี้ และถ้าไม่ได้พร ๔ ข้อสุดท้าย จะมีผู้ถามทีหลังว่าธรรมนั้นธรรมนี้ พระพุทธองค์แสดงที่ไหน และถ้าบอกไม่ได้ เขาจะพูดได้ว่า ไม่รู้แม้แต่เรื่องเท่านี้ ตามเสด็จพระศาสดาอยู่เพราะเหตุอะไร”

๕. อนาถบิณฑิกเศรษฐี

เป็นมหาเศรษฐีในตระกูลสุทัตตะได้นามว่า “อนาถบิณฑิกเศรษฐี” เพราะเป็นผู้มีเมตตาให้ ข้าวปลาอาหารแก่คนอนาถาอยู่เป็นนิจ อนาถบิณฑิก หมายถึง เป็นก้อนข้าวของผู้ไร้ที่พึ่ง อนาถ

บิณฑกเป็นพ่อค้าที่สามารถในเชิงพาณิชย์ อาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถี มีกิจการค้าติดต่อกับเมืองอื่น ๆ
ทั่วชมพูทวีป เป็นผู้ซื้อเซตวันจากเจ้าชายเซตะและสร้างเซตวันมหาวิหารถวายพระพุทธเจ้า

๖. พระวิหารเซตวัน

เป็นวิหารที่มีความสำคัญมากในครั้งพุทธกาล ตั้งอยู่ชานเมืองสาวัตถีทางทิศใต้ เป็น
อุทยานใหญ่ร่มรื่น เป็นวิหาร ๓ ชั้น มีกำแพงและคูเป็นขอบรรอบบริเวณ ภายในวิหารยังแบ่งเป็น
ส่วน ๆ มีที่ประทับของพระพุทธเจ้า เรียกว่า **คันธกุฎี** มีสถานที่เจริญธรรมที่แสดง ธรรม ที่ฉัน
อาหารและที่พักผ่อนครบถ้วน

๗. สาวัตถี

เป็นเมืองศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในแคว้นโกศล

๘. ยามบาลี

บาลีแบ่งกลางคืนเป็น ๓ ยาม ยามละ ๔ ชั่วโมง คือ

ประณมยาม ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ – ๒๒.๐๐ น.

มัชฌิมยาม คือ เวลา ๒๒.๐๐ – ๐๒.๐๐ น. และ

ปัจฉิมยาม คือ เวลา ๐๒.๐๐ – ๐๖.๐๐ น.

ยามไทยจะแบ่งกลางคืนเป็น ๔ ยาม ยามละ ๓ ชั่วโมง คือ

ยามหนึ่งเวลา ๑๘.๐๐ – ๒๑.๐๐ น.

ยามสองเวลา ๒๑.๐๐ – ๒๔.๐๐ น.

ยามสามเวลา ๒๔.๐๐ – ๐๓.๐๐ น.

ยามปลาย ๐๓.๐๐ – ๐๖.๐๐ น.

๙. การใช้สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

ในทางพระพุทธศาสนาใช้ โธม ห้วงน้ำใหญ่ มหรณพ หรือทะเลวน เป็นสัญลักษณ์แทน
การเวียนว่ายตายเกิด หรือสังสารวัฏ ใช้ฝั่ง หรือฟาก หรือเมืองแก้ว หรือมหาอมตนคร เป็น
สัญลักษณ์แทนนิพพาน ใช้รุติ ฝุ่น เป็นสัญลักษณ์แทนกิเลสและความไม่ดีทั้งหลาย

๑๐. โลกธรรม

คือ สิ่งที่เป็นธรรมดาโลกมี ๘ ประการ แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คืออริยธรรม นำ
ความพอใจมาให้ ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และอนิยธรรม นำความไม่พอใจมาให้ ได้แก่
เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์

๑๑. พรหมทางพระพุทธศาสนา

หมายถึง ผู้บรรลุนาน ตัดกามตัณหาได้ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับความรักใคร่ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์
จึงหมายถึงผู้มีความประพฤติเหมือนพระพรหม

กลวิธีในการแต่ง

เริ่มด้วยพระคาถาบาลีเป็นตัวตั้ง (กระทู้) แล้วแปลเป็นภาษาไทยโดยใช้ถ้อยคำง่าย ๆ นำมาร้อยเรียงเป็นบทหรือกรอนอย่างประณีต ไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้ง

เนื้อหาสาระ

มีกระทู้ภาษาบาลี ๑๐ พระคาถา ๓๘ มงคล ดังนี้

พระคาถาที่ ๑	มีมงคลสูตรข้อที่ ๑ - ๓
พระคาถาที่ ๒	มีมงคลสูตรข้อที่ ๔ - ๖
พระคาถาที่ ๓	มีมงคลสูตรข้อที่ ๗ - ๑๐
พระคาถาที่ ๔	มีมงคลสูตรข้อที่ ๑๑ - ๑๔
พระคาถาที่ ๕	มีมงคลสูตรข้อที่ ๑๕ - ๑๘
พระคาถาที่ ๖	มีมงคลสูตรข้อที่ ๑๙ - ๒๑
พระคาถาที่ ๗	มีมงคลสูตรข้อที่ ๒๒ - ๒๖
พระคาถาที่ ๘	มีมงคลสูตรข้อที่ ๒๗ - ๓๐
พระคาถาที่ ๙	มีมงคลสูตรข้อที่ ๓๑ - ๓๔
พระคาถาที่ ๑๐	มีมงคลสูตรข้อที่ ๓๕ - ๓๘

มงคลสูตร ๓๘ ประการ ให้หลักในการดำเนินชีวิตจากง่าย ไปสู่ข้อที่ปฏิบัติได้ยากขึ้น หรือความดีความเจริญขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงความเจริญขั้นสูงสุด แบ่งเป็น ๓ ช่วงดังนี้

ช่วงปฐมวัย เป็นระยะเตรียมตัวที่จะดำเนินชีวิต

- มงคลสูตรข้อที่ ๑ - ๕ เป็นการวางรากฐานของชีวิต
- มงคลสูตรข้อที่ ๖ เป็นการวางนโยบายการดำเนินชีวิต
- มงคลสูตรข้อที่ ๗ - ๑๐ เป็นระยะที่ต้องศึกษาเล่าเรียนหาวิชาความรู้ ฝึกฝนอาชีพ อบรมตนให้เป็นผู้มีศักยภาพ พร้อมทั้งจะดำรงตนในสังคม

ช่วงมัชฌิมวัย เป็นระยะที่ต้องรับผิดชอบตนเอง ครอบครัว และสังคม

- มงคลสูตรข้อที่ ๑๑ - ๑๘ เป็นช่วงประกอบอาชีพและมีครอบครัว
- มงคลสูตรข้อที่ ๑๙ - ๒๑ เป็นการป้องกันตนไม่ให้เข้าสู่อบายมุข
- มงคลสูตรข้อที่ ๒๒ - ๒๖ เป็นการอบรมจิตใจตนให้มีคุณธรรมสูงขึ้น
- มงคลสูตรข้อที่ ๒๗ - ๓๐ เป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมให้เป็นที่รองรับของธรรมชั้นสูง

ช่วงปัจฉิมวัย เป็นระยะปฏิบัติตนสู่นิพพาน

มงคลสูตรข้อที่ ๓๑ - ๓๔ เป็นหนทางการปฏิบัติธรรมเพื่อสู่นิพพาน

มงคลสูตรข้อที่ ๓๕ - ๓๘ เป็นผลที่ได้รับจากการประพฤติปฏิบัติตนตามมงคลสูตร

อานิสงส์ ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตาม มงคลสูตร ๓๘ ประการ จะเป็นผู้มีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าในทุกสถาน

แนวคิดสำคัญ

เหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าอยู่ที่ความประพฤติปฏิบัติของตน และการฝึกรวมจิตใจของตนให้ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม มิใช่อยู่ที่ผู้อื่น สิ่งอื่น หรือวัตถุใดๆกลางใดใดที่มาจากภายนอก

มงคลสูตรข้อที่ ๑ - ๓๒ เป็นเรื่องทางโลกหรือความประพฤติปฏิบัติตนของชาวบ้านทั่วไป
ไป เป็นแนวทางโลกียะ

มงคลสูตรข้อที่ ๓๓ - ๓๘ เป็นเรื่องโลกุตระที่พ้นจากโลกียะ

ค่านิยม

มงคลทั้ง ๓๘ ประการ ล้วนเป็นค่านิยมทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมสูงสุดทางพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน การดับพร้อมไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป